

ԲԺԻՇԿԻՆ ՕՐԱԳՐԷՆ

Բ. ԱՂԻՏԱԲԵՐ ԹԱՇԿԻՆԱԿԸ

«Աչքկապուկ» մանկական խաղ մըն է, բոլորին ծանօթ, որ աղնուանալով՝ մուտք դտած է նաև սալօններու մէջ և իրբև անմեղ Ժամանց, դասուած է ընտանեկան խաղերու կարգին:

Կարելի է մտածել որ այս անմեղունակ խաղը վնասակար և նոյնիսկ աղիտարբեր դառնայ տգիտութեան հետեանքով: Անոնք որ դեռ կը կասկածին, թող ուշի ուշով կարդան հետեանալ տողերը՝ որոնք դժբախտ իրականութեան մը արձանագրութիւնն են:

Զինադադարէն անմիջապէս վերջ է. քաղաքի թաղապետական բժշկութեան կանչուած էի:

Քաղաքի միակ բժիշկն ըլլալով, շփման մէջ էի բնակչութեան բոլոր խաւերուն հետ:

Պաշտօնավարութեանս երկրորդ շարթուն միայն հայ հիւանդ մը ընդունիլ կը վիճակուէր ինձ, ինչ որ շատ ուրախառիթ էր, քանի որ մտածել կուտար թէ քաղաքին հայ աղգաբնակութիւնը համեմատաբար առողջական աւելի լաւ պայմաններու մէջ էր քան իր դրացի թուրք և յոյն տարրերը:

Այս անդրանիկ հայ հիւանդը հազիւ 12 տարեկան աղջնակ մըն էր, աչքերը կապուած: Ի բնէ աչքազուրկի մը անվստահ քայլերով ներս կը մտնէր մօրը ձեռքէն բռնած:

Մայրը, տոհմիկ հայ խաթուն մը, սկսաւ պատմել թէ, Սիրուներկը (աղջկան անունն է) տաս օր առաջ աչքի ցաւ ունեցաւ, դրացիները շաքարի և կէօզ քաշիի (sulfate de cuivre) փոշի յանձնարարեցին. պատուէրը կատարեց, բայց ցաւը քանի դնաց սաստկացաւ, առաւօտեան թարախ հոսեցաւ: Աղջիկը սկսաւ դժուարանալ տեսնել և ատկէ զատ գլխի ցաւեր ունենալ:

Քննութիւնս երկար չտևեց: Սարսափով տեսայ որ խեղճ աղջկան երկու աչքերն ալ վերջնապէս փակուած էին կենսատու լոյսին դէմ և որ դժբախտ տղեկը դատապարտուած էր կոյր մնալու մինչև կեանքին վերջը:

Թէ բժշկական և թէ մանրադիտական հետազօտութիւնները երևան կը հանէին ջերմամիզութեան միջբոսներու (gonocoque) անդամամանելի աւերը այդ երկու անմեղ աչքերուն մէջ, որոնց լոյսը թերևս անյուսօրէն չանհետանար, եթէ մայրը աւելի շուտ բժիշկին դիմելու անհրաժեշտութիւնը գիտակցէր:

Հիւանդութիւնը ակտորոշած և աղէտին ահաւորութեանը դէմ զինաթափ, միայն չէի հասկնար, թէ ի՞նչպէս և ուրկէ՞ ուր այդ

չարաբաստիկ միջբողոքները կրցեր էին մուտք գործել 12 տարեկան անմեղի աշուկներէն ներս։

Հայ խաթունի ամօթխածութիւնը չվիրաւորելու համար, դարձուածքներով խօսիլ տուի զինքը և համոզուեցայ որ իր ընտանիքէն դուրս ստիպուած էի փնտռել չարիքին արմատը։ Չորս տարուան այրի, արտաքինով ո՛չ հրապուրիչ, ծխախոտի գործարանի մը վերհսկիչ այս խաթուն մայրիկը կ'ապրէր իր երեք դաւաճներու հետ և իր մասին կասկածելու պատճառներ չէր տար։

Գրեթէ վհատած պրպտումներու մէջ՝ վերջին փորձ մը ըրի աղջիկը խօսեցնելով։

— Մինչև Գէորգէնց տան հարսանիքը բան մը չունէի, սկսաւ պատմել աղջիկը։ Կը յիշե՞ս մայրի՛կ, ի՛նչքան լաւ էր, դուն ալ հոն էիր, ինչքան շաքար բաժնեցին մեզի... Յետոյ պարտէզը ելանք, աչքկապուկ խաղացինք... Միւս օրը դպրոց դացի, նորէն բան մը չունէի, բայց իրիկունը աչքերս շատ կարմրած էին և կարծես մէջը մազ ինկած էր։ Հա՛, կը յիշե՞ս, մայրի՛կ, դուն մէջը նայեցար, բան չկայ ըսիր, կ'երևի շաքարոտ մատներդ աչքիդ դպուցած ես, ըսիր։ Անկէ վերջ երթալով գէշցաւ, առաջ՝ աջ աչքս միայն թարախոտեցաւ, յետոյ միւսն ալ սկսաւ և հիմայ բան չեմ տեսներ։

Եւ հեկեկալ սկսաւ։

Աչքկապուկ! այս խաղին համար անհրաժեշտ է թաշկինակ մը կամ նոյն մեծութեամբ լաթ մը։ Ո՞վ տուած էր այդ թաշկինակը։ Տրուած բացատրութիւններէն և կիցկտուր վերլիչումներէն կը կազմէի հետեւեալ պատկերը՝ որ իրականութիւնն իսկ էր։

Սիրունիկ և իր տարեկիցները աչքկապուկ խաղալ ուզեցին։ Սիրունիկ առաջինն էր որ իր աչքերը կապած խաղի պիտի սկսէր։ Այն թաշկինակը, զոր ընկերներէն մէկը տուած էր, շատ փոքր էր։ Պէտք էր մեծ մը գտնել։ Խաղացողներէն մէկը, դիմած էր փեսայ Գէորգի փոքր եղբայր Յովսէփին, 17 տարեկան խլէզ մը՝ որ պատահմամբ պարտէզ կը գտնուէր և ան տուած էր իր թաշկինակը...

Յովսէփ, ցոփակեաց մը, վարակուած էր ջերմամիզութեամբ։ Անգիտանալով այդ ախտին միզական գործարաններէն դատ ուրիշ գործարաններու վրայ ունեցած ահաւոր հետեւանքները, անգիտանալով անոր թարախին փոխանցիկ յատկութիւնը և մանաւանդ բոլորովին տգէտ տարրական առողջապահութեան օրէնքներուն, ամէն անգամ, իր իսկ թաշկինակով մաքրած էր այդ ժահրոտ թարախը և դրպանը դրած էր այնքան պարզ կերպով, ինչպէս մեզմէ ամէն մարդ, ամբան տաքերուն, ճակատին քրտինքը սրբելէն յետոյ թաշկինակը դրպան կը դնէ։ Եւ հետեւանքը ի՛նչ կ'ըլլար։ Հաւանաբար քանի մը բոպէ առաջ իր զագրելի թարախը մաքրելէ յետոյ, պարտէզ իջնող Յովսէփ, կուտար այդ միւսնոյն թաշկինակը անմեղուկ աղջկան մը, որ իր ընկերուհիին աչքերը անով կը կապէր աչքկապուկ խաղալու

համար: Ոստիկանը կը յաջողէր, բայց թաշկինակին ծալքերուն մէջ դեռեալ չէր թարախին միջբրոպներն ալ կը յաջողէին ներս մտնել դեռատի Սիրունիկի կոյս աչքերէն և հոն գործել այն ահաւոր աւերը որ մի անգամ ընդ միշտ կը փակէր լոյսի մուտքը այդ սիրունիկ աչքերուն:

«Յովսէփները եղած են և միշտ ալ պիտի ըլլան մեր մէջ: Թերեւս անոնց թաշկինակները այնքան աղիտաբեր չըլլան որքան մեր հերոսինը, բայց փաստը կը մնայ փաստ: Հիւանդները պէտք է սորվին առողջապահութիւնը, պէտք է կարգան այդ ուղղութեամբ դրուած դրօշներն ու պարբերականները և միշտ յիշեն թէ ջերմամիզութեան թարախով աղտոտած թաշկինակները, լաթերն ու ամէն տեսակ իրեղէնները մշտական վտանգ մը կը կազմեն թէ իրենց և թէ շուրջիներու աչքերուն և ուրիշ մասերուն համար:

Իսկ Սիրունիկի մայրերը, նոյնքան մեղապարտ, թող խորհին որ գրաչիներու ցոյց տուած աչքի փոշիները յաճախ նոյնքան աղիտաբեր են որքան Յովսէփներու թաշկինակները:

ԲԺ. Հ. ԳԱԼՃԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒԵՑՆՔ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ԴԷՍ

Ժանտաւտենդը՝ այն հիւանդութիւնն է զոր ժողովուրդը քիֆօ և կամ պապարսագ հուսմաւ կը կոչէ (fièvre typhoïde): Աղիքներու մասնաւոր բորբոքում մըն է, սաստիկ տենդով՝ և ուրիշ նշաններով, որ ընդհանրապէս երեք շաբաթ կը տևէ: Հիւանդը կամ կը մեռնի — տասնէն՝ մէկը — և կամ կ'ապաքինի, կաշին ու ոսկորը մնացած: Ամէն մարդ քիչ-շատ ծանօթ է այս հիւանդութեան:

Ժանտաւտենդի միջբրոպը — պասիլ տ'պէրք — և հետեալաբ հիւանդութիւնը գրեթէ միշտ ջուրով կը փոխանցուի:

Ենթադրեցէք որ գիւղացի մը ժանտաւտենդով վարակուած հիւանդի մը — որու կղկղանքներուն մէջ կը վխտան թիֆօյի միջբրոպները — լաթերը լուայ գետի ջուրին մէջ: Զտեսնուած բան չէ: Զուրը կը վարակուի: Եւ կամ կղկղանքները թափէ իբր արտաքին ծառայող փոսի մը մէջ: Անձրեւը կուգայ ու ամէն ինչ կ'առնէ, կը տանի և կը խառնէ գետի կամ ալի ջուրին: Զուրը քաղաք կուգայ: Բայց ճամբան արդէն գիւղացին կը խմէ, «ջուրը աղտոտութիւն չի վերցնեք» ըսելով. բանջարանոցի տէրը՝ բանջարեղէնները կը ջրէ կամ կը մաքրէ քաղաք տանելու համար. իսկ անբարեխիղճ կաթնավաճառն ալ, քիչ մը այդ ջուրէն կ'աւելցնէ կաթին, շահը աւելցնելու համար: Այս ալ չտեսնուած բան չէ: